

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 90 / Olot, desembre 2015

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / DEMOCRÀCIA IMPLICADA

Més enllà de les caricatures despectives, l'ocupació del carrer pel moviment 15M a Madrid, Barcelona i a moltes altres ciutats –a Olot també–, va sacsejar profundament les bases de la democràcia que a casa nostra sempre havia estat d'una escassa qualitat.

La reivindicació del carrer com a origen legítimat per intervenir en la vida col·lectiva –recordeu l'eslògan de les CUP “Portarem el carrer a l'ajuntament”– i l'èxit de la plataforma Barcelona en Comú d'Ada Colau, en la qual conflueixen les restes d'alguns partits i molts col·lectius d'activistes ciutadans, són elements que obren una nova via de *democràcia implicada*, aquella en la qual es reconeix la representativitat als agents que treballen *a peu d'obra* en assumptes col·lectius, que alhora són seguits, recolzats i controlats contínuament pels ciutadans implicats i propers als diversos afers. Com a primers dels 80, tornem a revaloritzar els fluxos democràtics que parteixen del ciutadà o dels col·lectius ciutadans per proposar accions que afecten la vida en comú.

En aquest context, ens cal replantejar els canals de participació democràtica, entre els quals aquells que afecten la vida social i cultural, perquè en són la base elemental, especialment evidents en ciutats mitjanes i petites.

La revolució del carrer aplicada a la gestió de la cultura obliga a pensar en els ciutadans com a actors culturals, més enllà del seu paper d'espectadors o consumidors passius, i, per tant, redefinir el rol de l'Administració pública i

els indicadors comptables d'avaluació.

Com poden o com haurien d'actuar els responsables polítics i els equipaments i serveis culturals municipals per tal d'afavorir les activitats culturals i les associacions que les impulsen?

Cal admetre que la participació política tradicional, que es manifesta en els resultats electorals, és la forma menys implicada però més multitudinària de representació democràtica i, en conseqüència, legítima els responsables de la política cultural a establir els seus criteris i prioritats, però també se'ls ha de demanar el paper d'equilibrar l'accés a la gestió dels equipaments i serveis, de manera que es potenciï la feina que ja estan fent els col·lectius implantats en l'activitat cultural de la ciutat, i alhora s'omplin els buits que s'hagin produït en algunes àrees concretes.

Sense una imprescindible actualització o defunció oficial del Pla de cultura, amb quinze anys d'antiguitat, no es pot escatir si un festival com el MOT respon a la voluntat política d'omplir un buit en el camp de la literatura, tot i que la seva gestació i gestió des de l'IMCO semblen demostrar-ho, o si la desaparició d'Olot.doc, una iniciativa consolidada i amb el suport de l'associacionisme, respon al cansament dels seus responsables o potser a una reorientació de l'activitat festivalera.

En el context d'aquesta *democràcia implicada*, que alguns defineixen com a democràcia profunda, que un col·lectiu ciutadà impulsi alguna activitat

cultural representa un actiu de gran valor i cal ponderar quin paper juga en el bé comú per redefinir el paper dels equipaments i serveis culturals municipals.

Replantejar els canals de participació democràtica, en el cas de la cultura local, voldria dir reorientar els serveis i equipaments culturals de manera que també resultessin accessibles i útils als col·lectius d'activistes culturals, amb horaris compatibles amb l'activitat associativa, és a dir, després de la jornada laboral convencional; dotar els equipaments de personal per prestar el servei corresponent, sense haver-lo de llogar suplementàriament; oferir servei logístic i administratiu, especialment en les relacions amb l'Administració; promoure intercanvis amb altres associacions similars que operin en altres ciutats; potenciar l'actualització i preparació “professional” de les persones implicades en l'organització dels esdeveniments i, fins i tot, representar-les en xarxes i col·lectius d'abast més enllà de la ciutat.

Crec que l'Institut Municipal de Cultura, i també les associacions que promouen activitats i esdeveniments, s'haurien d'imbuir del lema que s'atribueix a Gandhi: “Allò que fas per a mi, si ho fas sense mi, ho fas contra mi”.

Hem d'estar disposats a obrir als usuaris la gestió dels esdeveniments i serveis culturals, entesa com la manera més efectiva de democratitzar-los.

PEP FARGAS
Gestor Cultural

ANIVERSARI / CENTENARI D'ALBERT DOU MAS DE XEXÀS

El dia 21 de desembre de 1915 va néixer a Olot el jesuïta i matemàtic Albert Dou Mas de Xexàs. Va ser doctor en ciències exactes, doctor enginyer de camins, canals i ports i llicenciat en filosofia i lletres i en teologia. Va ser president de la Reial Societat Matemàtica Espanyola (1960-1963) i rector de la Universitat de Deusto (1974-1977). Professor visitant en diferents ciutats europees i americanes, és autor de nombroses obres de caràcter científic.

El seu prestigi va fer que se li requerís un estudi matemàtic per determinar si el papir número 5 de la setena cova de Qumram pertanyia a Marc o no; a través de la informàtica i del càlcul de possibilitats, Dou va demostrar que era tècnicament impossible que el text no pertanyés a l'envangelista.

Albert Dou va ser homenatjat per la comissió dels Premis Ciutat d'Olot l'any 1991. Va morir a Sant Cugat del Vallès l'any 2009.

ALBERT DOU MAS DE XEXÀS. FONS AJUNTAMENT D'OLOI

La documentació curial recull documents diversos relacionats amb les corts judicials d'Olot i la vall d'en Bas, bàsicament del segle XVI. Algunes vegades processos sencers; altres vegades, documents solts d'una de les parts, inventaris, testimonis... Probablement la raó que s'hagin conservat aquí és que molts notaris eren alhora jutges. Però l'última caixa (XXVIII) de la sèrie Cúria de l'Arxiu Comarcal tenia reservada una sorpresa (lligall 3): un llibre privat, que és el Llibre Major (o anotacions provisionals per transcriure en un llibre major més formal?) de Sebastià Mas, adroguer. Hi ha anotacions entre 1548 i 1552, gairebé 800.

Sebastià Mas devia ser una persona ben relacionada amb l'elit olotina, gendre del notari Pere Clos, cosí del pare Joan Terrada, emparentat sempre amb el petit grup de gent que controla la vida municipal. I en les anotacions d'aquests quatre anys hi apareix constància de l'estranya diversitat (per a nosaltres, però ben normal en el món dels adroguers de l'època) de productes que venia a la seva botiga: objectes (escudelles, plats, senalles, engraneres, sabates, robes, paper...), ciris, espelmes i torxes (especialment en temps de processons i altres litúrgies específiques –i després recompra de la cera vella per fondre-la altra vegada: “lo refús”), certs productes alimentaris (arròs, tonyina, arengades, sucre, panses, figues, taronges, ametlles i avellanes, mel, sal, pinyons, blat negre o fajol...), espècies (clau, safrà, canyella, gingebre, pebre, nou moscada, mostassa, comí, juvertada, clavells...), dolços i confits, codonyat, bescuit, aiguardent, neules, torrons picats i pinyonada per Nadal... i després un món misteriós (per als qui som observadors llunyans) d'ungüents, preparats, productes curatius: salses, tauletes, dragees...; per exemple: “tauletes de margariton, aigua de buglosa i coral”, “tauletes de aromàtic rosat”, “atzercol i aigua cuita”, “bescuit i escorça de poncem”, “xarop pectoral”, “bevendes molt cordials”, “píndoles de stomaciques, aigua de donzel”, “píndoles de fumoterra”, “xarop rosat”, “xarop violat”, “oli rosat”, “oli de mata”, “ungüent per a curar-li lo costat” al senyor de Saula, “ungüent per a la seva cama” a en Coma del Forn)... i més: citronat, carabassat, almagra, aigua de

xicoira, conserva rosada, melrosat colat, alum cremat, almesc, verdet, cantàrides, pega negra, pega grega, trementina.

Sebastià Mas ven ben bé allò que venien els adroguers, aquesta curiosa barreja d'exotismes, salut, capritxos, objectes diversos, en la qual costa distingir què té indicacions mèdiques i què només té un ús culinari, en què de sobte apareix com a comprador de peix fresc (lluç, truites, barbs, rajada, anguila) al mateix oncle Gabriel Anglada, que passa sovint per la botiga com a client de remeis i espècies.

Les malalties marquen el ritme: hi ha clients que tornen seguit per comprar els mateixos productes i mirar de guarir les mateixes afeccions. El santoral és el punt de referència; perquè les festivitats religioses generen moviment a la botiga (processons, espelmes, torxes, ciris per Santa Llúcia, “nostra dona de febrer”, Sant Joan, Sant Cristòfor, Sant Pere de juny), però també perquè és el marc mental per aclarir les anotacions o pactar pagaments futurs (“lo dia de nostra dona de març”, “de sant fransesch”, Nadal, Sant Esteve, el dia dels Innocents, Ninou, el dia de Reis...).

Els seus clients són propers (mestre Nicolau fuster; lo senyor en Ros teixidor...), fins i tot familiars (“l'oncle Morató”, “Antoni Mas mon oncle”); hi apareixen també pagesos benestants de les valls veïnes: d'en Bas, de Bianya, del Corb; i l'aristocràcia de la comarca (Antiga de Cruanyes i de Besalú; Janot de Vilamala; el baró d'Oix; el veguer de Camprodon); ocasionalment hi ha gent que ve de llocs més allunyats (Rocabruna, Beget, Campdevàrol, Castellfollit, Prats de Molló); les dones solen passar a recollir coses en nom d'algú (“salses pres la tia jove”); i capellans, molts capellans, que compren ciris i negocien amb cera, però que també es deixen temptar pels torrons i la pinyonada (mossèn Guinot, rector de Sant Salvador, no perdona!) i que algunes vegades paguen en cereals que Sebastià Mas deu revendre.

I entre les 800 anotacions fins i tot podem entreveure raconets de la vida

i de la mort: Francesc Solà hi compra “medesina per a lo minyó”; Miquelot Amalric, “una lliura candelas per lo soterrar de sa muller”; Joan Terrada, “candelas per lo soterrar del minyó”.

JOAN ANTONI PADRÓS

BREVIARI

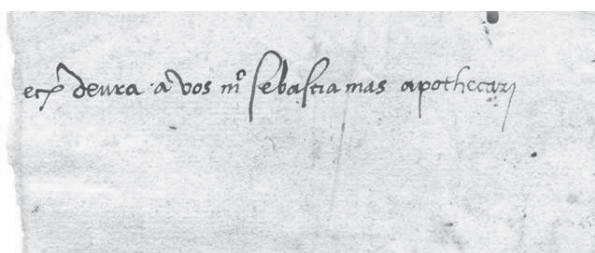
El dia 25 de novembre va tenir lloc a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa l'acte de proclamació del guanyador de la **Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes 2015**, que convoca l'Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. Aquest any s'hi havien presentat set projectes, d'entre els quals el jurat va escollir *ex aequo* els treballs de Xavier Solà Colomer, *La revolució urbana a la Catalunya moderna (1570-1660)*. *Viles i masos, construcció i arquitectura a la Garrotxa i a la Selva*, i de Xavier Pallàs Mariani, *Les campanes de la Garrotxa*.

...

En el mateix acte es va fer públic el nom de la guanyadora de la **Beca Oriol de Bolòs de Ciències Naturals 2015**, a la qual concorrien sis projectes. El treball seleccionat és el que va presentar Elena Roca Caro amb el títol *Ecologia i conservació del Nòctul gros (Nyctalus lasiopterus), ratpenat forestal amenaçat, per mitjà de seguiment remot*. L'autora, màster en Ecologia Terrestre i en Gestió de la Biodiversitat (2014) per la Universitat Autònoma de Barcelona, vol aportar dades per al coneixement de l'ecologia i la conservació d'aquesta espècie de ratpenat.

...

Amb motiu del centenari del naixement de Llorenç Escapa Marguí (Olot, 1915-Barcelona, 1995), empresari del transport, cineasta i aviador, l'Arxiu Comarcal dedica la **Vitrina del Mes** de desembre a les fotografies aèries d'Olot del segle XX. Escapa va ser el pioner d'aquesta modalitat fotogràfica a la ciutat, ja que l'any 1952 va prendre les primeres imatges des de l'avió que ell mateix pilotava. La mostra inclou, a més, imatges aèries que, des de finals dels anys cinquanta, l'Ajuntament d'Olot ha anat encarregant a diverses empreses especialitzades per deixar constància de l'evolució de la ciutat.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

CALVO, David (Celopan),
Los dioses también aman, Barcelona: Martínez Roca, 2015, 254 p.

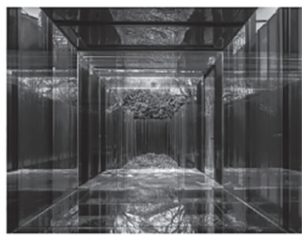
GIRONA, Ramon,
El cine de propaganda en EE.UU., Barcelona: UOC, 2015, 126 p.

GONZÁLEZ, Cecília i GONZÁLEZ, Mercè,
Tast textil. Desedamas ft. Les Cols, [S.l.]: Desedamas, 2015, 49 p.

Els imperdibles de la Garrotxa. 17 obres d'RCR Arquitectes, Olot: Llibres de Batet, 2015, 235 p.
Textos d'Àgata Losantos.

Els imperdibles de la Garrotxa
17 obres d'RCR Arquitectes

LIBRES DE BATE

SANTOS, Care,
Diamant blau, Barcelona: Columna, 2015, 433 p.

VAYREDA, Estanislau,
Plantas notables por su utilidad o rareza que crecen espontáneamente en Catalunya, o sea, apuntes para la flora catalana, [edició facsimil], Valladolid: Editorial Maxtor, 2015, 210 p.

ARTICLES

ALCALDE, Gabriel i MIRALPEIX, Francesc,
“El Museo-Biblioteca del preve-re Pere Valls i Vila (1848-1925) a Olot. Notícies d'una col·lecció oblidada”, dins Bonaventura BASSEGODA i Ignasi DOMÈNECH (eds.), *Antics i nous col·leccionistes. Materials per a la història del patrimoni artístic de Catalunya*, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, p. 109-132.

BOLÒS, Xavier, PLANAGUMÀ, Llorenç et al.,
“Volcano-structural analysis of La Garrotxa Volcanic Field (NE Iberia): Implications for the plumbing system”, *Tectonophysics*, núm. 642, 2015, p. 58-70.

BUSQUETS, Lluís,
“L'exigència del tot o res. Alfred Sargatal, poeta, professor, crític i traductor”, *Revista de Girona*, núm. 293, novembre-desembre 2015, p. 60-64.

CANAL, Jordi,
“10 momentos clave del nacionalismo catalán”, *La Aventura de la historia*, núm. 203, març 2015, p. 22-29.

CANAL, Jordi,
“Dios, Patria, Rey, el carlismo en la España del siglo XIX”, *Desperta Ferro. Historia Moderna*, núm. 18, setembre-octubre 2015, p. 14-19.

EXPÓSITO, Ricard,
“Nivells d'alfabetització i pràctiques de cultura escrita a la Catalunya moderna urbana i rural. Aprendre i saber de llegir, escriure, comptar i altres arts”, *Revista de Llengua i Dret*, núm. 63, 2015, p. 113-143.

GIRONA, Ramon i QUINTANA, Àngel,
“Representaciones del poder político en las actualidades de los orígenes del cinematógrafo”, dins Christelle COLIN, Pascale PEYRAGA, Isabelle TOUTON (ed.), *Imagen y verdad en el mundo hispánico. Construcción/deconstrucción/reconstrucción*, Villeurbanne: Éditions Orbis Tertius, 2015, p. 173-193.

ROURA, Lluís,
“Pròleg”, dins Antoni SÁNCHEZ CARCELÉN, *Els diputats de l'antiga Corona d'Aragó a les Corts de Cadis (1808-1812)*, Vilassar de Mar: Fundació Ernest Lluch, 2014, p. 9-15.

SALA, Joan,
“L'expressionisme abstracte d'Enric Colldecarrera”, *Revista de Girona*, núm. 293, novembre-desembre 2015, p. 104-107.

SANTAEULÀRIA, David,
“El got mig buit? Els festivals

d'art”, *Revista de Girona*, núm. 293, novembre-desembre 2015, p. 80-82.

TEXTOS ELECTRÒNICS

AULINAS, Maria,
“Evolució de l'economia del mas a la Vall d'en Bas des de mitjans del segle XIX fins a l'actualitat”, dins *1r Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català*, Barcelona: Institució Catalana d'Estudis Agraris i Institut d'Estudis Catalans, 2015. Disponible a: <<http://congres-masia-territori.espais.iec.cat/files/2015/08/2.2.1-Evolucio-de-leconomia-de-la-masia-des-de-mitjans-del-segle-XIX.pdf>>

CAMPS, Núria,
“Evolució de la figura del Pla Especial en sòl no urbanitzable i la seva relació amb els catàlegs de masies [la Vall d'en Bas]”, dins *1r Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català*, Barcelona: Institució Catalana d'Estudis Agraris i Institut d'Estudis Catalans, 2015. Disponible a: <<http://congres-masia-territori.espais.iec.cat/files/2015/08/3.1.6-Evolucio-de-la-figura-del-pla-especial-en-SNU.pdf>>

NOGUÉ, Joan,
“Geografia, literatura i viatge”, *Biblio 3W. Revista Bibliogràfica de Geografia y Ciencias Sociales*. [En línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 15 de juliol de 2015, vol. XX, núm. 1.126. Disponible a: <<http://www.ub.es/geocrit/b3w-1126.pdf>>

SOLÀ, Xavier,
“Arquitectura, vida quotidiana i vida material en els masos de l'Alt Fluvià i el Brugent (1580-1660)”, *1r Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català*, Barcelona: Institució Catalana d'Estudis Agraris i Institut d'Estudis Catalans, 2015. Disponible a: <<http://congres-masia-territori.espais.iec.cat/files/2015/08/1.1.7-Arquitectura-vida-quotidiana-i-vida-material-en-els-masos-de-lalt-Fluvia-i-el-Brugent.pdf>>

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Un relat que va i torna del segle XIX és el lloc ideal per parlar de qualsevol cosa. Amb una mica de paciència, sempre acabes trobant la notícia d'actualitat que et serveix en safata el fet històric que t'interessa narrar. Avui, el moment desconcertant que viu la política espanyola és l'oportunitat llargament esperada per l'articulista per explicar un fet poc conegut, que quan s'ha tractat amb amics poc instruits en el XIX ha causat sorpresa i incredulitat: el paper rellevant que han tingut els militars en el progrés de les llibertats de la classe obrera. El relat ve al cas perquè el partit espanyol més nou i modern ha presentat com a candidat a diputat el militar de més alta graduació que tenia Espanya durant l'anterior govern, un Rodríguez que es veu que és d'extrema esquerra i que ara es brinda a col·laborar amb la revolució descontenta del 15-M. La notícia causa sorpresa perquè la història viscuda ens determina a associar els militars que fan política amb la falta de llibertat, la repressió i la dictadura; o sigui, amb l'extrema dreta. Però si ens situem al segle XIX, trobarem militars per a tots els gustos, de dretes i d'esqueres, liberals i conservadors, absolutistes i demòcrates. Fins al punt que a Espanya no hi ha hagut revolució popular que no hagi comptat amb el protagonisme principal d'algun militar. Riego, Espartero o Prim són noms que, amb totes les taques que vulgueu posar al seu expedient, estan associats a la llibertat, la modernitat, la democràcia i la millora de les condicions laborals dels treballadors. De tots els militars d'esqueres, el que ha tingut una relació més directa amb Olot ha estat el mariscal Martín Zurbano.

Gràcies a les reformes liberalitzadores del govern Espartero, a l'entorn de l'any 1840, els obrers es varen poder or-

ganitzar en societats de protecció mútua. A Olot se'n varen formar quatre, una per cada ram productiu. Amb l'ajuda dels successius ajuntaments progressistes, i especialment gràcies al treball del regidor i professor Josep Deura, totes les societats de treballadors varen pactar amb les respectives patronals uns incipients convenis laborals. Però, l'estiu de 1842, durant una vaga laboral, els vigilants d'una fàbrica de teixits varen matar a trets dos vaguistes i una bugadera que s'ho estava mirant. La justícia local, en lloc de condemnar els agressors, va dissoldre les societats obreres i va processar els seus dirigents. Acte seguit, els patrons varen deixar de complir els convenis laborals i varen acomiadar tots els obrers associats. La Societat de Teixidors de Barcelona es va fer càrrec del cost de la defensa dels processats i va traslladar a Olot al seu secretari Joan Muns per intentar refer la societat de teixidors, la principal de la vila. No va ser, però, fins que va arribar el general Martín Zurbano que les societats varen tornar a funcionar amb normalitat i que els patrons varen readmetre els obrers associats. Amb el beneplàcit de Zurbano, el diumenge següent, les societats reconstituïdes varen desfilar orgulloses pels carrers més cèntrics d'Olot, en fila i amb els seus estendards ben desplecats, i varen fer un míting a la plaça Major i un tedèum a l'església parroquial. Uns dies després, la premsa de Barcelona publicava que "A pesar de la mala disposición de algunos fabricantes, enemigos acérrimos de la sociedad de jornaleros, [Zurbano] ha logrado acabar con todas las diferencias y los dóciles jornaleros le han confiado la redacción de un reglamento nuevo, altamente entusiasmados por las simpatías que aquel jefe conserva entre la clase trabajadora".

HISTÒRIES / NOBLESIA, AMISTAT, ESCULTURA

Una de les passejades matinals més plaents i panoràmiques des d'Olot és el sender que puja de vora l'Hostal del Sol cap al castell del Coll i l'antiga església parroquial de Sant Andreu, consagrada a finals del segle X. Com en tants altres llocs, castell i església, separats, formaven un conjunt, i a la vegada el nucli d'un vetust disseminat de masos. Monsalvatje, Caula, Danés i Solà-Morales es refereixen sovint als cavallers cognominats Coll. De les dades compilades fins avui es desprèn que la família tingué un cert apogeu entre els segles XIII i XIV, període en què tingueren interessos econòmics i càrrecs administratius i religiosos a Beget, Sales, Lliurona, Bas, les Preses, Banyoles i fins i tot Elna, al Rosselló. En aquella època, els Coll bastiren una casa forta que, tot i transformada per a usos rurals, és el millor exemple conservat a la Garrotxa d'aquest tipus d'edificacions nobiliàries, a mig camí d'un castell i un palauet rural.

De la vella esplendor familiar també n'ha pervingut una sèrie de fragments escultòrics, conservats al Museu de la Garrotxa. El més important és un relleu rectangular horitzontal de pedra calcària on es representen les exèquies del cavaller Berenguer de Coll (MG 1476, 87 x 48 cm). Al centre de l'escena participen un bisbe i diversos diaques oficiant la missa de difunts, i estan flanquejats per un grup de cavallers amb vestits de dol (esquerra) i dames en actitud de plany (dreta). El relleu original es troba molt malmès a resultes de l'acció vandàlica a l'inici de la Guerra Civil espanyola, però es pot interpretar correctament mercès a la transcripció del text feta pels historiadors olotins, així com per les còpies en guix, ben fidels, realitzades a principis del segle XX per Josep Berga i Boada. Al costat del retaule

de Santa Pau (avui al castell de Vilassar de Dalt), i tot i la trencadissa de 1936, el relleu dels Coll és el millor exemple d'escultura trescentesca conservat a la Garrotxa.

Aquesta era la peça central d'un conjunt més ampli, completat amb un petit relleu en alabastre de la crucifixió (MG 1473, 38 x 26,5 cm) i un escut (MG 1420, 25 x 35 cm, còpia en guix) amb l'emblema dels Coll i altres fragments. Probablement se'n perderen d'altres. La data d'execució d'aquestes obres sempre s'ha considerat propera a la data de la mort que consta en l'epigrafia, 1334, o poc després, en la dècada de 1340. Sembla que els Coll tingueren una certa debilitat per fer sumptuosos els sepulcres dels principals membres del llinatge: dues osseres esculpides al monestir de Sant Esteve de Banyoles ho certifiquen (entre els seus familiars hi hagué, a part de cavallers, capellans, monjos i canonges).

De sobte apareix un nou document i tot ho transforma. El 19 d'octubre de 1358 el bisbe avisà els clergues de la parròquia de Sant Andreu que els amics de Berenguer de Coll i el seu fill Pere van fer pinya per traslladar-hi les despulles de tots dos, disperses a les Preses i Sales de Llierca. Aquesta translació dels cossos i la data suggereixen, qui sap, una nova interpretació cronològica i contextual del grup escultòric procedent de Sant Andreu. Els cossos devien circular des de les Preses i Sales fins a Olot, i, d'allí, per un corriol poc diferent d'aquell que avui utilitzem des de l'Hostal del Sol. I així, alguns matins seguim el camí per on fa més de sis segles una colla de gent pujà les despulles dels amics, per desar-les juntes, amb l'homenatge cerimonial i artístic corresponent.

MIQUEL ÀNGEL FUMANAL PAGÉS

Els gossos de les Mates s'han fet grans. Ja no surten a bordar-me com solien fer-ho quan estaven en plena potència. O és que ja me'ls he fet meus? Vaig fer una vegada aquesta ruta amb un amic especialment contrari a tota mena de gossos. Em parlava d'alguna animalada que havia fet en contra de l'espècie canina. El resultat va ser que, durant un mes o més, em va transmetre la seva desafecció. Allò em va costar un parell de mossegades: a l'os de sota de l'espina i a la natja esquerra. Evidentment, quan em vaig treure l'ànima antigossos, hi vaig tornar a viure en pau i harmonia. Alguna cosa hi ha, feromones o el que sigui, que fa que un gos sàpiga perfectament quina predisposició tens envers ell. És així. El meu pare, a hores d'ara, va per la vertiginosa xifra de vuitanta-set anys. El seu pare, el meu avi, era caçador. O sigui que tenia gossos a casa. Un d'ells, una gossa de nom *Diana*, m'ha arribat a mi en la veu del meu pare. Malgrat aquests antecedents, el meu pare ha tingut sempre una actitud contrària als gossos. El meu avi, Joaquim Busquet Llongarriu, va ser un del vint-i-tres assassinats pel Comitè Executiu Antifeixista de Salt a l'inici de la Guerra Civil espanyola. Se l'enduien de casa el 26 de juliol de 1936. El meu pare –aleshores un nen de vuit anys– és qui els va obrir la porta. El mataven a prop de Girona, en el lloc anomenat el Congost, anant en direcció a Celrà, a principis de setembre. Aquesta guerra, a setanta-nou anys

del seu començament, encara no s'ha acabat. La seva ona expansiva ens toca dia a dia en el franquisme latent que sobreviu als canvis i a les idees. Costarà, costarà molt de superar-la, la Guerra Civil espanyola, perquè encara no hem estat capaços de mirar-la cara a cara. Com quan calmem un gos, mirant-lo amb dolcesa.

Cent vint passos dels meus, que són passos curts i constants, són els que hi ha entre les Mates i les Arenes. El sorral no és enlloc; ni en Joan, l'habitant de la casa, no sap si n'hi ha hagut mai. Fins ara hi vivia amb la companyia d'una gossa a la qual, fa pocs dies, s'ha afegit un gos, cadell, però ja de més envergadura que la gossa. En Joan està preocupat perquè, al cadell, les orelles no se li aixequen, i diu que queden més bé així, alçades. Li comento que el meu fill, quan la seva gossa era cadell, va dir-nos que sobretot no li toquéssim les orelles, que se'ls feien malbé els cartílags que d'adults els donen l'esveltesa característica d'aquests descendents ancestrals dels llops. La casa d'en Joan, per al caminant, fa molt i molt de goig, amb tota mena de plantes i de detalls decoratius. A l'ampit d'una de les finestres, hi ha una marededéu de Montserrat. Una imatge que en Joan va regalar a la seva mare, que es deia Montserrat i vivia a les Arenes. Mentre la retrato avui, surt en Joan, que finestreja somrient, a saludar-me. Aquí, el 29 de maig de 2011, l'endemà de la quarta Champions del Barça, la del Wembley nou guanyada al Manchester United, amb els meus cosins de Madremanya, els Güell, hi donàvem gràcies entonant un *Virolai* retocat, escrit abans del partit per una veu anònima, en què, per aquelles sincronies que fan que els poetes tinguin sovint ulls endevinatoris de Tirèsies, es demanava que fos l'Abidal, del mateix color de pell que la Moreneta, qui finalment aixequés la copa desitjada. Així van passar les coses: algun querubí intercedia en el gest de Carles Puyol, el capità, que cedia l'honor d'enlairar la copa al francès. Acabo les impressions amb la setena estrofa, d'un total de nou: [...] *Ditxosos ulls a Wembley els que us vegin / marcar més gols que el nostre equip rival; / ditxosos ulls a Wembley us festegin / i mirin com pren el vol l'Abidal.*

JAUME BOSQUET

ELS NOMS DE LA TERRA / FORA MALS

XAVIER PUIGVERT I GURT

Els topònims que adopten un aire excessivament malastruc solen tenir un futur magre. Sembla com si els parlants, alertats per la càrrega de negativitat que desprenen, es volguessin desempallegar de la seva feina descriptiva.

Així, quan un nom de la terra s'estructura a partir de l'adjectiu qualificatiu "mal", se'l deixa de banda a les primeres de canvi. Potser el cas més flagrant i universal és el de *Benevento*, la ciutat de la Campània italiana que va capgirar el nom originari de *Maleventum*, lloc excessivament ventós, per un de molt més atractiu. També trobem aquesta barreja de menyspreu i prejudici en la substitució d'*Amalvitge* –un nom de dona del segle X que no es va saber interpretar– per *Bellvitge*, a l'Hospitalet de Llobregat. En aquest aspecte lingüístic, jo creia que a la Garrotxa érem més tolerants. M'induí a creure-ho trobar noms com la *serra de Malforat*, *Sant Martí de Solamal* i *Santa Llúcia de Puigmal*, que campen sense problemes per les valls de Bianya i voltants. Però un exemple desenterrat del record em fa adonar que som igual de poc soferts que a tot arreu. No suportem el mal, i punt.

Des del segle XI, la cambreria de Santa Maria de Vila-

bertran posseïa una explotació agrària en terres de Begudà en una raconada anomenada *Vallmala*, segurament perquè era de les més obagues de la contrada, sota la serra de Sant Julià del Mont. El monjo cambrer –l'encarregat de proveir de vestits els companys de convent– havia aconseguit la finca gràcies a diverses donacions pietoses d'una família de propietaris de l'indret, entre 1068 i 1112. Però per un document de la dècada de 1330 sabem que el nom de mal auguri va patir una mutació severa: el mas que aglutinava les terres de l'antiga "vall mala" ara llueïa el nom de *Serradell de Vallbona*. Caram! Que potser les condicions edafològiques o climàtiques havien culminat un gir de cent vuitanta graus? Doncs, no. Com si l'hàbit fes el monjo, els pagesos de Begudà van buscar en el qualificatiu oposat una millora estètica del topònim, amb conseqüències només en l'estat d'ànim dels veïns. Conjurant el nom, reivindicaven la bona terra. No va servir de gaire: al final, tothom va oblidar l'ocurrència.

Pensant-ho bé, potser cal cercar en aquest exorcisme de "mal" l'explicació de la misteriosa desaparició del *mas Malagelada*, de la Cot, o del *mas Gualmal*, a Montagut...

APUNTS I REPUNTS NATURALS / L'ELECCIÓ D'UN LÍDER

EMILI BASSOLS I ISAMAT

En comparació amb els boscos de planifolis (alzinars, rouredes i fagedes), de pinedes, a la Garrotxa, n'hi ha molt poques. Només unes 5.000 ha de les prop de 55.000 ha de bosc que té la comarca. Es tracta, majoritàriament, de pinedes de pi roig (*Pinus sylvestris*) i de pi blanc (*Pinus halepensis*) i també petits rodals de pi insigne (*Pinus radiata*), una espècie al·lòctona plantada en alguns emprius municipals per produir fusta. En aquestes masses esparses de pi, quan arriba el fred comencen a despuntar les voluminoses i compactes bosses de seda blanca que no són altra cosa que nius de la papallona coneguda com a processionària del pi (*Thaumetopoea pityocampa*), espècie distribuïda per tota la conca mediterrània. A Catalunya, la processionària del pi té la consideració de plaga i, durant anys, s'han aplicat sistemes de lluita per reduir els danys que provoca a les pinedes. La proliferació de bosses depèn del registre de temperatures que hi hagi hagut en hiverns anteriors. Com més benignes hagin estat els hiverns, més presència de bosses hi haurà l'any següent. De la posta d'una femella en surten entre 70 i 300 erugues que mantenen una estreta cohesió social durant la seva vida larvària. El fet que les erugues visquin juntes els comporta una sèrie de beneficis, com ara la possibilitat de construir el niu que els proporciona protecció enfront dels depredadors i un abrigo segur davant el descens de les tem-

peratures (funciona com un autèntic hivernacle). De dia, les erugues es queden dins el niu. De nit, surten afamades a menjar les fulles (acícules) del pi. I així passen l'hivern.

Fins que arriba el moment en què toca abandonar el niu i migrar, tronc avall, per enterrar-se al sòl i construir un capoll on faran la metamorfosi que les convertirà en papallones. El descens es produeix de febrer a abril. L'abandó del refugi es fa ordenadament, en fila índia, en processó (d'aquí el nom comú d'aquesta espècie), seguint una eruga que exerceix les funcions de líder. Pot passar que el grup es disgregui i que siguin diversos els grups que baixin alhora, però tots tindran una eruga al capdavant. El que és interessant és pensar: entre totes les erugues, quina és la que encapçala el procés de migració, la que condueix el grup cap al destí desitjat? Com s'ho fan per posar-se d'acord entre elles i escollir-la? O és una de sola la que pren la iniciativa? Precisament s'han fet estudis de laboratori que apunten que són les femelles les que solen liderar les processons més sovint que els mascles. Això podria ser un indicador d'una certa divisió sexual de les funcions de la colònia, on les femelles es mostrarien més predisposades. L'eruga que va al davant inverteix més energia que la resta a l'hora de traçar els recorreguts en les incursions exploratòries i té més risc de patir atacs frontals de petits depredadors a l'aguait, com les aranyes. La resta d'integrants de la fila gaudeixen d'una economia de recursos remarcable. És el mateix cas que el dels ciclistes que, protegits pel corredor del davant, pedalen sense tant d'esforç. En cas d'entrebanc o d'indecisió en la marxa, les erugues del davant poden ser reclutades com a líders, incitades per les erugues que avancen en fila des de darrere. Finalment, quan troben la clariana desitjada, si el substrat és l'adequat, abandonen la formació i cadascuna inicia les tasques de soterrament. A partir d'aquí, la cohesió social es trenca i cada papallona comença una vida lliure i independent. És curiós que a les erugues de processionària els sigui tan fàcil trobar candidates a encapçalar el procés i en canvi, a d'altres, els costi tant.

LA VIDA S'ESMUNY PELS CARRERS / CARRER DELS DOLORS

DOMÈNEC MOLI

A pesar del que el nom indica, és un carrer ple d'alegria. Del record d'aquest faulista, el que més ha evolucionat, per millor, de tot el nucli antic. Ara carrer comercial per excel·lència, ha omplert les voreres de vistoses botigues. Hom pot entrar-hi despullat i sortir-ne vestit de cap a peus. Fins i tot els nens. Les senyores s'hi poden decorar a gust, perfumar i sentir-se, per un moment, com aquells àngels del Victoria's Secret que desfilen amb *lingerie* fastuosa per les passarel·les. El visitant, així mateix, pot sortir-ne ben menjat, begut i refrescat. (Quin carrer que s'estimi no té un forn de pa?) I amb els cabells tallats i la barba rasurada. I armat. És l'únic espai que li ofereix aquesta possibilitat. I si vol hi pot comprar joguets per a la mainadeta o quadres per al menjador. Les cases les han maquillat com una dama formosa en hora festiva. Fa goig veure com unes façanes fa poc cansades i avorrides, curulles d'enyorança de pintura, han esdevingut joves i belles.

És un carrer curt amb vocació de llarg. Sant Pere Màrtir, per un extrem, s'apoderà d'una possible i gens forçada continuïtat, un cop superat Sant Ferriol. I per l'altra sortida, el carrer es desploma sobre Sant Rafel, via molt poderosa, que el talla de cop. Entre sants i santes es distribueixen quasi tot

el barri vell. Record d'un temps en el qual tenia més predicament la fantasia que la realitat. Al bell mig del carrer dels Dolors varen obrir una ferida –que l'uneix amb la fàbrica rovellada del teatre– que han sabut convertir en plaça sense trànsit, enveja d'altres vies urbanes condemnades a no tenir mai un espai com aquest, amb taules i cadires, enormes paraigües de sol a l'estiu i poderoses estufes a l'hivern. Aquest nou espai per a caminants en funció o cansats té un ventre subterrani prenyat de cotxes que pareix, un a un, de sobte, per un enorme úter que encara el Firal. Per aquí podríem trobar-li un cert sentit al nom del carrer que ens ocupa, si no fos que l'embaràs és molt recent i no creiem en auguris. Els anys de la gran disbauxa, el carrer va aprofitar per substituir les botigues i els edificis més cansats i menys vistosos per altres d'airosos i envidriats. Altres carrers veïns no varen tenir la mateixa sort. A alguns els agafà la senyoreta de vida alegre (metàfora), anomenada crisi, amb alguns edificis enderrocats, la qual cosa evoca la postguerra. Destrucció sense bombes. Pel carrer dels Dolors es camina en pau. La circulació d'enginys sobre rodes és possible, però escassa i d'una sola direcció. No hi ha cap ratllat d'aquells que marquen el lloc on han de morir els vianants.

JAVI PALOMO

Arribat el desembre, Olot és sinònim de pessebres, almenys això fixa la tradició i la nostra història. El primer concurs formal de pessebres es convoca a la ciutat l'any 1914, organitzat per la revista *El Deber*. L'any 1922 seran els pomells "Verge del Tura" i "Flores de Sant Francesc" els qui organitzaran el concurs. Posteriorment, a partir de l'any 1928, prendrà el relleu en la promoció dels pessebres la Reial i Pontifícia Confraria de Montserrat.

A banda dels concursos, les principals cases de la vila també bastien els seus pessebres. Encara avui es conserva *in situ* el de can Trinchera o la magnífica col·lecció de figueretes de Ramon Amadeu de can Bolós. Les esglésies no es quedaven endarrere i competien a l'hora de representar el naixement de Jesús. En les notes escrites per mossèn Balcells a l'antiga consuetud del Tura trobem una referència a l'antic pessebre que es muntava a l'altar major: "En lo altar major se guarnia el pessebre pintat per en Panyó: consistia en un portal del qual hi figurava el bou del tabernacle de la Mare de Déu, les tres figures del naixement i el pastor vestit de pagès que també pertanyia al tabernacle. (...) Totes les esmentades figures que calia vestir-les eren obra de l'Amadeu."

Ramon Amadeu, considerat el sant grial del pessebrisme català, va tenir una estreta relació amb Olot, ja que la ciutat el va acollir quan, per raons polítiques, va haver de fugir de la ciutat de Barcelona l'any 1809, durant l'ocupació del francès. I va fugir cap a Olot, a refugiar-se a casa de l'apotecari

Francesc Xavier de Bolós, on restaria fins a l'any 1814. Aquest període és, probablement, el més fructífer pel que fa a la seva producció de figures de pessebre. Unes figures que fixaran un tipus, un model que perdurarà fins als nostres dies.

Però Ramon Amadeu no va fugir de Barcelona sol, sinó que ho va fer acompanyat de Josep Mestres i Gramatxes, mestre major de la catedral de Barcelona, amic i client del, ja llavors, famós escultor. Si bé no ho hem pogut documentar, Josep Mestres devia ser ja un notable pessebrista que sens dubte va adquirir peces de l'Amadeu. El seu fill Josep Oriol Mestres i Esplugas, arquitecte de la façana de la catedral, va ser un dels fundadors de l'Associació Pessebrista de Barcelona, i l'any 1863 va redactar unes prescripcions de com s'havia de fer un pessebre. D'ell era una àmplia col·lecció de figures de pessebre de l'Amadeu perfectament documentades. Totes aquestes peces passarien a mans del seu fill, l'escriptor, músic i dibuixant Apel·les Mestres i Oñós. Antoni Boada recull el testimoni de mossèn Garriga: "Li recollia gravats d'antics missals, representant Adoracions i Naixements, dels quals l'Apel·les tenia una copiosa col·lecció."

I us preguntareu a què ve tota aquesta història de la família Mestres. Doncs bé, amb motiu de la Mostra de Pessebres d'aquest any, he tingut l'oportunitat d'estudiar el fons de Joaquim Renart, dipositat al Museu dels Sants. Aquest fons està format per una ingent quantitat de documentació i de figures relacionades amb el pessebre. Aquesta col·lecció no és en realitat sols de Renart, sinó que neix en el seu gruix de la deixa que Apel·les Mestres li fa al seu bon amic Joaquim Renart quan mor l'any 1936. És a dir, la ciutat d'Olot és avui dipositarària de l'arxiu de temes de Nadal d'Apel·les Mestres. I d'una col·lecció de figures d'una qualitat extraordinària. D'entre totes, hem pogut albirar dues peces de Ramon Amadeu no incloses en el seu catàleg, però sí documentades a l'arxiu Mestres, i que ara, ja reivindicades, podran passar a formar part del patrimoni de la ciutat.

I és que, tot i les voltes que dona la vida i els anys, per Nadal cada perdiu al seu niu.

El passat 30 d'octubre, a la sala d'actes de la facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, la historiadora de l'art **Keta Capdevila i Werning** (Olot, 1980) va defensar la tesi per accedir al grau de doctora. El treball, amb el títol *La devoció del Roser a la diòcesi de Girona del segle XVI al XIX: confraries i imatges*, ha comptat amb la direcció del doctor Bonaventura Bassagoda i se centra en l'estudi del culte del Roser a la Catalunya d'època moderna, tant en l'aspecte de la creació de confraries encarregades d'institucionalitzar i propagar la devoció com en el de la imatgeria elaborada. Actualment, Keta Capdevila és tutora del grau d'història de l'art de la UNED a Olot.

•••

El mes passat va tenir lloc la trentasena edició dels premis **Distincions a Establiments Històrics**, que organitza anualment la Cambra de Comerç de Girona amb el suport de la Diputació de Girona. En aquesta edició tres establiments garrotxins van rebre una distinció en reconeixement de la seva antiguitat: l'empresa olotina de transports de mercaderies Trans-Escapa (fundada el 1915); la càrnia de Sant Joan les Fonts Noel Alimentària (creada a Olot el 1940), i el Garatge Bosch, de Castellfollit de la Roca (establert l'any 1965). Podeu consultar l'opuscle que s'ha publicat amb les ressenyes històriques d'aquests establiments a l'Arxiu Comarcal.

•••

En el decurs de la primera jornada del V Congrés per a l'Estudi dels Jueus en Territoris de Llengua Catalana, que es va organitzar a Barcelona el passat 23 de novembre, l'arqueòloga **María José Lloveras Chavero** va presentar els resultats de les campanyes d'excavació a l'entorn de l'antic **call jueu de Besalú**, desenvolupades des de 2002. A partir de l'estudi de les restes localitzades, Lloveras va oferir una descripció de l'espai on va ser confinada la comunitat besaluenca a partir de 1415.

L'escenari de la nostra infantesa, ara me n'adono, era molt literari. Parlo en plural perquè no el puc recordar sense la presència dels meus amics de l'ànima, en Llambert i en Toni, i el meu estimat germà Raül. Als pisos de Can Casadellà hi havia nenes. Tantes com nens, suposo. Elles, però, no s'estaven al carrer.

El centre de la nostra vida era el futbol. El nostre camp era l'espai que hi havia entre els tres blocs de pisos i la carretera de l'avinguda de Santa Coloma. Jugàvem a totes hores. Érem, excepte en Toni, del Madrid. L'època hi convidava i, en el cas del meu germà i meu, venia propiciat pel fet que el nostre pare n'havia estat jugador. A en Llambert, tothom li deia Pirri.

Llavors no ens n'adonàvem, però, estàvem jugant als terrenys del desaparegut camp de l'Estació. El meu pare havia sigut, segurament, el millor jugador que havia passat per aquell camp. Mai, però, no ens va fer adonar que estàvem jugant on ell també ho havia fet centenars d'hores. L'espai, en tot cas, tenia una gran vinculació amb la nostra família. La fàbrica familiar de gasoses de can Surroca era a tocar al camp de l'Estació, i casa dels avis hi donava directament.

Quan al camp de l'Estació hi havia partit, des de casa els avis es despatxaven begudes. Jo tinc un record molt remot de la fàbrica, perquè tenia pocs anys quan can Surroca es va convertir en Carbòniques Olot i es va fer la fàbrica nova al carrer de Xile.

Aviat els terrenys de l'antiga estació es van convertir en un espai per a la nostra exploració. Subsistien les antigues andanes i uns quants edificis mig enrunats, on entràvem sense fer atenció al perill que comportava. En un dels edificis, hi havia tancada la màquina del tren, el Carrilet, i nosaltres la vàiem per una esclatxa que s'havia fet a la porta. Aquesta imatge, però, no sé pas si és real o una suggestió infantil. El que sí és segur és que l'esplanada de l'estació, on creixia una herba i una molsa molt rara, es va convertir en el nostre nou camp de futbol.

En la nostra exploració vàrem arribar unes poques vegades al riu, on tinc la imatge que, sota les pedres, buscàvem crancs... Però això pot ser una altra suggestió. L'any 1970 hi podia haver crancs en aquell tram del Fluvià?

Aquest escenari permetia que construïssim cabanes, com uns tom sayers. I l'explotació del riu pretenia, em sembla, la construcció d'uns palafits que havíem vist en uns cromos. I també vàrem voler fet un coet espacial, inspirats per la gesta de l'Apolo XI. L'escenari va ser, així mateix, testimoni d'alguna gamberrada molt cafre que encara avui m'avergonyeix, essent jo –com era– un nen molt assenyat. I érem, encara, dels qui ens tiràvem pedres.

Habitants del barri de Pequí, “anàvem” a Olot (al centre!). A Olot, hi havia l'escola i algunes altres coses... Allà, però, només ens hi desplaçàvem amb els pares. Sols, arribàvem fins a Can Guix, a la llibreria o al *colmado*. Era un univers petit, però, vist des d'ara, era un univers de pel·lícula, que ja voldria per als meus fills i els fills dels meus fills!

CARLES LLORENS

ME'N RECORDO / 19

Recordo que el meu barri era quadrat i el formaven tres carrers i una plaça. Recordo que sortir d'aquest espai tot sol era una aventura. Recordo que dibuixava els meus mapes per marxar lluny, viatjar i descobrir el món. Recordo que ho vaig saber de més gran: els pares no les tenien totes, però tot va canviar quan els vaig explicar que el que més m'obsessionava era saber com m'enduria el vàter. Recordo la casa veïna, a la dreta de la meva: als baixos, un petit taller de sants; al primer pis, la família Costa Municoy, i al segon pis, dues àvies: la Pauleta i l'Angeleta. Recordo que un dia vaig veure la Pauleta al balcó i sense monyo: aquells cabells llargs i blancs em van espantar. Recordo quan anava a comprar a Ca la Bruta i de com feia els comptes en una tira de paper com els que protegeixen els pastissos. Recordo que als anys noranta encara tenia una Fanta amb el logotip del Naranjito a l'aparador. Recordo la *Loba*, la gossa

de la Guàrdia Civil, que va viure un munt d'anys. Recordo que cada tres o quatre dies havia de portar una capelleta amb una *milagrosa* a casa d'una veïna, tocar el timbre i girar cua a corre-cuita. Recordo en Sisquet amb el seu carretó ple de sifons i ampolles de vi. Recordo que des de casa, a tocar de la plaça Balmes, cada diumenge s'escoltava la remor de les cançons que entonaven els feligresos de l'església de Sant Pere Màrtir. Recordo que cada dijous la plaça s'omplia de gent que s'examinava de pràctiques de cotxe i de moto. Recordo que des de la galeria de casa cada dia veia una parella de la Guàrdia Civil enfilant cap al Bar Núñez a fer el *carajillo* o el que fos. Recordo que el pare, després de dinar, m'hi enviava a comprar una *señorita*. Recordo el bar ple de fum. Recordo els partits de futbol al carrer, buit, sense cap cotxe, i de com ens empipàvem de valent quan arribava el camió dels Transport Vila perquè ens obli-

gava a refer el camp. Recordo a tots els mecànics del Garatge Canigó amb un drap brut penjat a la cintura. Recordo que a la sastreria d'en Cinto i la Montserrat, darrere el taulell, hi havia unes escales estretes i molt dretes que baixaven al cosidor. Recordo quan van enderrocar can Deri amb una gran bola de ferro de color negre que duia un camió atrotinat. Recordo que cada diumenge acompanyava el meu amic Mendo a comprar un pollastre a l'ast a Ca la Palmira. Recordo veure, un dissabte a la tarda, el programa *Aplauso* a la televisió, on una parella ballava un rock'n'roll, i escoltar la meva àvia dient que, quan era jove, allò també ho feia; no me'n podia fer a la idea. Recordo que la Carme, la propietària d'una botiga de queviures, duia unes ulleres de cul de got i que quan hi anava a comprar sempre li deia: “La meva mare ja ho pagarà!” Recordo que el meu barri era el millor.

QUIM ROCA MALLARACH